

FAN VA TEXNOLOGIYALAR TARAQQIYOTI

DEVELOPMENT OF SCIENCE AND TECHNOLOGI

2
2026

Tahririyat hay'ati raisi:
SIDDIQOVA S.G'. –
Buxoro davlat texnika universiteti rektori

Muovini:
NIZAMOV A.B. –
BuxDTU ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Tahrir hay'ati:

MUQIMOV K.M. – O'zR FA akademigi (O'zMU)
JALILOV A.T. – O'zR FA akademigi (Toshkent kimyo-texnologiya ITI)
NEGMATOV S.N. – O'zR FA akademigi ("Fan va taraqqiyot" DUK)
BAHODIROV G'.A. – t.f.d., professor, O'zR FA bosh ilmiy kotibi
XAMIDOV O.X. – iqtisod fanlari doktori, professor (BuxDU)
JALILOV T.K. – iqtisod fanlari doktori (DSc), professor (TKTI)
PARDAYEVA M.D. – BuxDTU yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha birinchi prorektori, falsafa fanlari doktori (DSc)
XOJIYEV A.X. – o'quv ishlari bo'yicha prorektor, texnika f.f.d. (PhD)
SAIDOV S.B. – Buxoro DTU moliya va iqtisod ishlari bo'yicha prorektori
QURBONOV J.M. – texnika fanlari doktori, professor (Samarqand ISI)
ADIZOV B.Z. – texnika fanlari doktori (DSc), pprofessor, O'zRFA UNKI
ASTANOV S.X. – fizika-matematika fanlari doktori, professor
RAXMONOV X.Q. – texnika fanlari doktori, professor
VOXIDOV M.M. – texnika fanlari doktori, professor
JO'RAYEV X.F. – texnika fanlari doktori, professor
SADULLAYEV N.N. – texnika fanlari doktori (DSc), professor
MAJIDOV Q.X. – texnika fanlari doktori, professor
FOZILOV S.F. – texnika fanlari doktori, professor
ISABAYEV I.B. – texnika fanlari doktori, professor
ABDURAHMONOV O.R. – texnika fanlari doktori, professor
GAFUROV K.X. – texnika fanlari doktori (DSc), professor
XAYDAROV A.A. – texnika fanlari doktori (DSc), dotsent
JO'RAYEV F.O'. – texnika fanlari doktori (DSc), professor
MURADOVA F.R. – pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
JUMAYEV M.R. – fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor
YUNUSOVA G.S. – falsafa fanlari doktori (DSc), professor
BOBOYEV A.Ch. – iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
TO'XTAYEVA Z.Sh. – texnika fanlari doktori (DSc), professor
MAXMUDOV M.J. – texnika fanlari doktori (DSc), professor
HAYITOV R.R. – texnika fanlari doktori (DSc), professor
BOZOROV G'.R. – texnika fanlari doktori (DSc), professor
BOLTAYEV Z.I. – fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor
OLTIYEV A.T. – texnika fanlari doktori, (DSc)
JALILOV R.B. – texnika fanlari doktori (DSc), professor
MAXMUDOV M.I. – texnika fanlari doktori (DSc), professor
MAJIDOVA N.Q. – texnika fanlari doktori (DSc), professor
AXMEDOV V.N. – texnika fanlari doktori (DSc), professor
MAXMUDOV R.A. – texnika fanlari doktori (DSc), professor
PULATOVA M.I. – fizika-matematika fanlari nomzodi, professor
RAHMATOV Sh.A. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
OCHILOV A.R. – texnika fanlari doktori (DSc), dotsent
O'RINOV U.A. – pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
PO'LATOVA S.U. – texnika fanlari doktori (DSc), professor
SAMIYEVA Sh.X. – pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
TESHAYEV M.X. – fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor
XAITOV V.U. – iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
XOJIYEV Sh.M. – texnika fanlari doktori (DSc), dotsent
XAYITOV Sh.N. – iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
ZOIROV E.X. – falsafa fanlari doktori (DSc), dotsent
NARZIYEV M.S. – texnika fanlari doktori (DSc), dotsent
NAMAZOVA N.J. – iqtisodiyot fanlari b.f.d. (PhD), dotsent

Bosh muharrir: DO'STOV H.B. – kimyo fanlari doktori, professor

Muharrirlar: Artikova M.M., Istamova G.X.
Musahhih: Barakayeva D.F.

FAN VA TEXNOLOGIYALAR
TARAQQIYOTI
ILMIY-TEXNIKAVIY JURNAL

DEVELOPMENT OF SCIENCE
AND TECHNOLOGY
SCIENTIFIC AND TECHNICAL JOURNAL

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyati boshqarmasida 2014 yil 22-sentyabrda № 05-066-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan

Muassis:
Buxoro davlat texnika universiteti

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2017 yil 29-martdagi №239/5-sonli qarori bilan dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan. 2019 yilda O'zbekiston Respublikasi OAK Rayosatining qarorlari bilan qayta ro'yxatdan o'tkazilgan.

Tahririyat manzili:
200117, Buxoro shahri, Q. Murtazoyev ko'chasi, 15-uy, Buxoro davlat texnika universiteti

Tel: 0(365) 223-92-40

Faks: 0(365) 223-78-84

E-mail: fantt_jurnal@umail.uz

Jurnalning to'liq elektron varianti bilan <http://journal.bstu.uz> sayti orqali tanishish mumkin.

Ushbu jurnalda chop etilgan materiallar tahririyatning yozma ruxsatisiz to'liq yoki qisman chop etilishi mumkin emas. Tahririyatning fikri mualliflar fikri bilan har doim ham mos tushmasligi mumkin. Jurnalda yoritilgan materiallarning haqqoniyligi uchun maqolalarning mualliflari va reklama beruvchilar mas'uldirlar.

MUNDARIJA – CONTENT

TEXNIKA, TEXNOLOGIYA VA JHOZLAR	
Kayumov U.E., Pardayeva Sh.S., Istamov M.F. Konchilik sanoatida qo'llaniladigan markazdan qochma nasoslarning ekspluatatsiyasining xususiyatlari	5
Majitov J.A., Narzulleyev M.N. Yakka iste'molchilarga mo'ljallangan biogaz qurilmasining tajriba tadqiqotlari.....	12
Fattoyev F.F., Hamidov A.X. o'zbekiston respublikasida standartlashtirish bo'yicha texnik qo'mitalarning faoliyatini baholashda xalqaro tajribalarning o'rni va ahamiyati.....	22
Taslimov A.D., Raximov F.M., Norqulov A.O. Navoiy shahar transformator podstansiyalarida faza balanslashni joriy etish bo'yicha ustuvorlashtirish modeli.....	32
Mavlonova I.R. Pilla losi va sannohidan momiq olish hamda qayta ishlash istiqbollari.....	38
Narziev M.S., Axmedov V.N., Mavlonova I.R., Qodirov M.M. Pilla losini qo'shimchalardan va seritsindan tozalashda tabiiy komponentlarni qo'llash texnologiyasi.....	44
Мусурмонов И.М., Рахматова С.Ф., Жумаев А.А., Жумаева Н.К. Результаты исследования структурного состояния износостойких белых чугунов.....	48
Yusubaliyev A., Sharipov Sh.N. Beda urug'ligini elektr maydonida ekishga tayyorlashning ayrim tadqiqot natijalari	54
KIMYO VA KIMYOVIY TEXNOLOGIYALAR	
Шарипбаев С.С. Влияние морфологии фотоанодов DSSC на характеристики фотоэлектрических преобразователей.....	58
Berdiyev D.M., Liang Zhenglong., Ibroximova M.M. Nikel asosli olovbardosh qotishmani qayta eritishda xossalarga ta'siri.....	63
Hamroyev O.O., Sattorov M.O., Ochilov A.A. Kimyoviy ishlov berish orqali olingan quduq mahsulotiga deemulgatorning xlorid kislotasi ishtirokida ta'sirining samaradorligini tadqiq etish..	68
Maxmudov M.J., Ne'matov X.I., Shoymardonov O' B. Gazlarni absorbsion quritishda qo'llaniluvchi glikollarning asosiy xossalari tavsifi va jarayonning samaradorligiga ta'sir etuvchi omillar tahlili.....	77
Xo'jaqulov A.F., Rasulov U.A., Raximov Z.Z. Navbaxor koni bentonitini sulfat kislotasi bilan faollanishi.....	81
Жумаева А.А., Амонов М.Р. Базальт асосида олинган ПВХ композицияларнинг термик барқарорлигини ўрганиш.....	87
Фозилов С.Ф., Махмудов М.Ж., Муртазаев Ф.И. Маҳаллий паст октанли автомобил бензинининг физик-кимёвий хossalари ва унинг бензол сақлаган фракциясини аниқлаш..	92
Sharipov N.Z., Fazlitdinov J.R. Ko'mir yoqilg'isi yonadigan tizimlardan chiqayotgan zararli tutun gazlarini tozalash texnologiyasi.....	99
Саатов С.К., Шарипов К.К. Полевые исследования по оценке скорости износа стенки трубопровода в процессе эксплуатация.....	104
Джураева Г.Х., Тошқобилов Ж.Ш., Абдурахимов И.Э. Синтез моноциклических ароматических углеводов.....	110
Toshpulatov D.T., Abdumuminova O.B., Xushvaqtoev I.G'., Pardaboyeva M.T., Toshtemirov A.Sh., Tashpulatov X.Sh. [Co(tmphen) ₃](PF ₆) ₂ gomoleptik kompleksning tuzilishini o'rganish.....	114
Bokiyeva Sh.K. Konlardagi qatlam suvlarini tozalashda adsorbentlar olish texnologiyasi.....	118

MASHINASOZLIK VA ENERGETIKA

Murodov K.J. Yo‘lning sun‘iy notekislik qismiga birlashtirilgan mexanik-quyoshli gibridd qurilma yordamida elektr energiyasi ishlab chiqarish.....	123
Бафоев Д.Х. Повышение эффективности упрочнения деталей из титановых сплавов.....	127
Boixanov Z.U. Asinxron motorlarning elektromagnit holatini aniqlash va monitoring qilish usullari.....	135
Juraqulov A.X. O‘zbekiston iqlim sharoitlari uchun fokuslovchi quyosh kollektorlarini ishlab chiqish.....	139
Makhmudov M.I., Kushshayeva M.R., Nurov S.S., Timirov H.N., Sayfiyev H.O. The effect of dust accumulation on the efficiency of solar panels and methods for its detection.....	146
A‘zamov S.S. On-Grid quyosh fofoelektrik sistemasi energiya samarador ko‘rsatkichlarini tadqiqi.....	150
Nizomov J.A. Asinxron motorning MATLAB immitasion modeli orqaliy turli xil ish rejimlarini kuzatish.....	155
Bafojev D.X. Materiallar sirtida ko‘p elementli qoplamalar hosil qilish.....	160
Nizamov. J.A. Sun‘iy neyron tarmog‘i yordamida asinxron motorlarning nosozliklarni monitoring qilish va diagnostika qilish.....	166
Xaydarov X.M. Quyosh panellaridan ta‘minlangan elektr tarmoqlaridan ta‘minlanadigan nasos qurilmalari ish rejimlari va energiya iste‘mol dinamikasini yil davomida mavsumiy o‘zgarishi...	172
Murodov K.J. Vertikal suyuqlik oqimlari asosida binolarda energiya ishlab chiqarishning yangi yondashuvi.....	177
Тоиров З., Сайфиддинов Қ.Э. Анализ ветрового энергетического потенциала в бухарской области республики узбекистан с использованием распределения Вейбулла....	181
Sharipov J.O., Begmurodov A.F. Detallarni korroziya bardoshlilikini oshirish uchun zamonaviy yechim va uni qo‘llash jarayoni.....	188
Mirzamaxmudov U.A., Sharibayev N.Yu., Murodov R.S. Ipak qurti urug‘chiligida kapalak chiqarishni sinxronlashtiruvchi LED fotoperiod moslamasining elektrotexnik asoslari.....	192

INFORMATIKA VA AXBOROT – KOMMUNIKATSION TIZIMLAR

Rakhmonov I.U., Niyozov N.N., Nematov L.A. Investigation of insulation degradation mechanisms in centralized inverters and development of efficient data exchange methods in wireless sensor networks.....	197
Xamroyev X.X., Bibutov N.S., Xabibov F.Yu. “Materiallar qarshiligi” kursida masalalarni kompyuterli modellashtirish.....	202
Rakhmonov I.U., Kurbonov N.N., Nematov L.A. Parameter optimization of medium- and short-term forecasting systems of lightning activity.....	208
Sharifbaev A.N. Improving retrieval-augmented generation pipelines through knowledge graph integration.....	213

OZIQ-OVQAT SANOATI TEXNOLOGIYALARI

Axmedova M.B. Ikkilamchi mahalliy xomashyolardan xamirturush tayyorlash usullari.....	220
Ravshanov S.S., Shaxriddinov F.F., Suyunova L.A., Karimov D.T. Kompozit nonlarning oziqaviy tarkibi, xamir reologiyasi va sensor xususiyatlari.....	224
Ибрагимов А.К., Махмудов Р.А. Анализ химического состава и функционально-технологических свойств ингредиентов сырья для приготовления майонеза.....	229

Kuliyev N.Sh. Ko‘pik va emulsion strukturalarning shakllanishida meva va sabzavot sharbati komponentlarining ishtiroki.....	236
Kurbanov M.T., Axmedova M.B. Soya siqilmasidan parrandalar uchun ekologik toza omuxta yem tayyorlash texnologiyasini takomillashtirish.....	245
Хужакулов У.К., Мажидова Н.К., Мажидов К.Х. Исследование влияния воздействия электромагнитного поля на сохранность и показатели качества местных сортов томатов...	249
Yoqubov M.E., Khaitov R.A. Environmentally efficient helioconvective technology for dehulling pumpkin seeds.....	260
Mahmudov M.S., Mamajanov G‘.O., Toshmatov Y.R. <i>Phragmites communis trin</i> o‘simligidan ishqorli va kislotali usulda olingan sellyuloza namunalarning termik analizi	266
Турсунова Н.Н. Общая характеристика сои и основные направления использования соевых продуктов.....	270

TO‘QIMACHILIK VA YENGIL SANOAT TEXNOLOGIYALARI

Amonov A.R, Muxammedjanov M.M. Tikuv mashinasi qayishqoq tayanchlari bo‘lgan bosh valning kritik tebranishlari tahlili.....	278
Behbudov Sh.H., Samadova M.O. Ip va matoga ignaning ta‘sirini vertikal tebranishdagi chastotasining tahlili.....	282
To‘raqulova B.B., Temirova G.I., Toshpo‘latova G.R. An‘anaviy naqsh va bezaklarni modernizatsiya qilishning usullari.....	285
Нигматова Ф.У., Эргашева Н.Дж., Кодирова Д.Х., Шомансурова М.Ш., Музаффарова Ф. Ретроспективные исследования современного дизайна меховой одежды за период 1980-2025 гг	292
Jumaniyazov K., Salimov Sh.H., Nazarov R.A. Pnevмомеханик yigirish mashinasida sifatli ip ishlab chiqarish tasnifi	299
Bebutova N.N., Qiyomova S.I. Sanoat tarmoqlarida ekspluatatsiya talablarini hisobga olgan holda maxsus kiyimni takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar.....	303
Мухаммедова М.О. Научные основы выбора материалов для ортопедической обуви и внутренних стелек при повреждениях голеностопного сустава.....	310
Nazirov R.R., Abdurahmonov O.SH., Qurbonov A.B. 5LP rusumli linterga tajriba arra oraliq qistirmalarini tayyorlash va tajribalarning metodik uslublari	313
Мухаммедова М.О., Ахмедов Ж.Ж. Распределение биомеханических нагрузок в конструкции ортопедической обуви и их влияние на конструктивные элементы.....	317
Турдиев Б.Э., Росулов Р.Х., Очиллов М.М., Эрдонов А.М., Пардаев Б.Ч. Чигит элеватори учун лентали конвейерини ишлаб чиқаришдаги тажриба-синов натижалари.....	322
Узакова Л.П., Авезова А.А. Выбор материала для подкладки женской модельной обуви: требования, свойства, современные решения.....	326
Mardonov S.E., Muxtorova Z.N. Qatlamlarni biriktirish usulining ikki qatlamli to‘qimalarning fizik-mexanik xossalariga ta‘sirini aniqlash.....	331
Rayimberdiyeva D.X., Nabidjanova N.N. Tikuv sexlarida texnologik jarayonlarni loyihalashni takomillashtirish.....	335
Sharifbayev R.N., Obidov A.A. Pilla navlarini ajratuvchi adaptiv mexatronik tizim yaratish....	340
Ержанова Д.Ж., Мардонов С.Э. Инновационные подходы к проектированию трикотажных полотен с заданными эластическими свойствами для одежды сегмента 0–3 года	347
Ботиров А., Рахимов А., Шарипбаев Н. Использование ультразвуковой технологии для совершенствования процессов размотки коконов в шелковом производстве.....	351
Dehqonov G‘., Sharibayev N.Yu., Murodov R.S. Ipak qurtini parvarishlash texnologiyasi va qurtxonalarda mikroiklim sharoitlarini ta‘minlash masalalari.....	357

Ubaydova V.E., Abbosova M.O. Homilador ayollar uchun transformatsiyalanuvchi kiyim konstruksiyasini ishlab chiqish va uning funksional samaradorligini baholash.....	361
Rosulov R.X. Qoziqli barabanlarda qayishqoq elementlarni qo'llashni nazariy tadqiq qilish.....	370
Совутов М.Э., Мусаев Н.М., Ахмедов К.И., Мукимов М.М. Трикотаж тўқималари тузилиши ва калинлиги ўзгаришини иссиқлик сақлашда вақтга боғлиқлик ҳолатини назарий тадқиқи.....	373
Qodirova S.X., Abdullayeva G.Sh. Milliy naqshlarning arxitekturada qo'llanilishi va ularning qiyosiy tahlili.....	379
Sayidova M.X. Harakat energiyasidan quvvatlanuvchi aqlli isituvchi kombinezon..	384
Do'stova F.X. Turli navlardagi paxtalarni tozalashdagi mavjud texnologiyalar tahlili.....	387
ANIQ VA IJTIMOIIY-IQTISODIY FANLAR	
Fayazova D.S. Autizm bo'lgan talabalarning til o'rganishdagi xususiyatlari.....	392
Sharipova Sh.N. Oliy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalar asosida texnik tafakkurni rivojlantirish usullari.....	395
Isxakov M.M. Axborot-kutubxona xizmati ko'rsatishda yangi innovatsiyalarni joriy qilish....	399
Sidiqova N.N. Ingliz va o'zbek tillarida milliy koloritni ifodalovchi frazeologik birliklarning lingvistik xususiyatlari.....	404
Саидова А.С. Таълим трансформацияси жараёнида бўлажак мутахассисларнинг касбий компетентлигини ривожлантириш методикаси.....	408
Hikmatov N.I. Innovatsion qurilish materiallari.....	412
Мухаммадов С.К., Илясов А.Т., Пахратдинов. А.А. Бухоро шаҳридаги “Абдуллахон” мадрасаси биносининг техник ҳолатини кучлантириш бўйича таҳлил ва тавсиялар.....	416
Tursunova N.N. Kasb-hunar ta'limi tizimida “Mehnat muhofazasi va xavfsizlik texnikasi” fanini o'qitishda zamonaviy ta'lim metodlarini qo'llash.....	420
Samadova R.A., Gafurova N.T., Xikmatov N.I. O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy siyosatida xotin - qizlarga oid insonparvarlik qarorlarining ahamiyati.....	426
Ортикова Г.Ш., Нурмухаммедова Б.И. Оценка состояния финансирования международной торговли в республике Узбекистан.....	430
Баракатова Д.А. Рус адабиётида танқидий реализм асосчиси.....	434
Мустақимова Қ.С. “Шоирлар одам атоси” ҳақида.....	437
Раупова М.Х. Динамические задачи в формулировке квадратичной неограниченной бинарной оптимизации (QUBO) и их квантовые решения.....	441
EKOLOGIYA VA ATROF MUHIT MUHOFAZASI	
Xolova Sh.A. Ecological efficiency of introducing “green technologies” into industry.....	447
Axmedova M.B. Maishiy qattiq chiqindilar asosidagi xomashyolardan ekologik toza va iqtisodiy samaradorligi yuqori mahsulotlar ishlab chiqarish.....	451
QUTLOV	
Фозилов Садриддин Файзуллаевич – 60 ёшда. Етук олим ва жонкуяр устоз.....	456

UDK 636.5.085:664.7

**SOYA SIQILMASIDAN PARRANDALAR UCHUN EKOLOGIK TOZA OMUXTA
YEM TAYYORLASH TEXNOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH**

Kurbanov M.T., Axmedova M.B.
Buxoro davlat texnika universiteti

***Anotatsiya.** Mazkur ilmiy maqolada soya siqilmasidan foydalanish asosida parrandalar uchun ekologik toza omuxta yem tayyorlash texnologiyasini takomillashtirish masalalari yoritilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi — soya siqilmasining oziqlilik, biologik va funksional xususiyatlarini chuqur tahlil qilish hamda uni parrandalar ratsionida xavfsiz va samarali qo'llash imkonini beruvchi texnologik yechimlarni ishlab chiqishdan iborat. Ish jarayonida soya siqilmasining kimyoviy tarkibi, antinutritiv omillari, termik va biologik ishlov berish usullari o'rganildi. Tajribalar natijasida takomillashtirilgan texnologiya asosida tayyorlangan omuxta yem parrandalarda o'sish ko'rsatkichlarini yaxshilashi, yemdan foydalanish samaradorligini oshirishi hamda sog'liq holatini barqarorlashtirishi aniqlangan. Tadqiqot natijalari ekologik xavfsiz, iqtisodiy jihatdan samarali va biologik toza omuxta yem ishlab chiqarish uchun ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.*

***Kalit so'zlar:** soya siqilmasi, omuxta yem, parrandachilik, ekologik toza texnologiya, oqsil manbai, antinutritiv omillar.*

**IMPROVEMENT OF TECHNOLOGY FOR PRODUCING ECOLOGICALLY
CLEAN COMPOUND FEED FOR POULTRY BASED ON SOYBEAN MEAL**

Kurbanov M.T., Akhmedova M.B.
Bukhara state technical university

***Abstract.** This scientific article addresses the issues of improving the technology for producing environmentally friendly compound feed for poultry based on the utilization of soybean meal. The main objective of the study is to conduct an in-depth analysis of the nutritional, biological, and functional properties of soybean meal and to develop technological solutions that ensure its safe and efficient application in poultry diets. During the research, the chemical composition of soybean meal, the presence of antinutritional factors, as well as methods of thermal and biological processing were investigated. The experimental results demonstrated that compound feed prepared using the improved technology contributes to enhanced growth performance of poultry, increased feed utilization efficiency, and stabilization of physiological health indicators. The findings of the study provide a scientific basis for the production of environmentally safe, economically efficient, and biologically clean compound feed.*

***Keywords:** soybean meal, compound feed, poultry farming, environmentally friendly technology, protein source, antinutritional factors.*

Kirish. Parrandachilik tarmog'i qishloq xo'jaligining eng jadal rivojlanayotgan yo'nalishlaridan biri bo'lib, aholini yuqori biologik qiymatga ega oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu sohada yem bazasining sifati va xavfsizligi parrandalar mahsuldorligi, sog'lig'i hamda olinadigan mahsulotlarning ekologik tozaligini belgilovchi asosiy omillardan hisoblanadi.

So'nggi yillarda parrandalar uchun ishlab chiqarilayotgan an'anaviy omuxta yemlarda oqsil tanqisligi, import xomashyoga qaramlik va sun'iy qo'shimchalarning ko'pligi kabi muammolar mavjud. Shu nuqtayi nazardan, mahalliy xomashyoga asoslangan, yuqori oqsil manbai bo'lgan va ekologik jihatdan xavfsiz yem komponentlarini izlab topish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Soya siqilmasi o'simlik kelib chiqishiga ega bo'lgan yuqori oqsilli mahsulot bo'lib, uning tarkibida muhim aminokislotalar, vitaminlar va mineral moddalarning yuqori miqdori mavjud. Shu bilan birga, soya siqilmasi tarkibida tripsin ingibitorlari, fitatlar va boshqa antinutritiv moddalar bo'lishi uning to'g'ridan-to'g'ri yem sifatida qo'llanishini cheklaydi. Shu sababli, soya siqilmasidan foydalanishda zamonaviy texnologik ishlov berish usullarini takomillashtirish zarurati yuzaga keladi. Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, u soya siqilmasidan ekologik toza omuxta yem ishlab chiqarish texnologiyasini ilmiy asosda takomillashtirishga qaratilgan bo'lib, parrandachilikda barqaror rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Tadqiqot obyekti. Tadqiqot obyekti sifatida parrandalar (broiler va tuxum yo'nalishidagi tovuqlar) uchun mo'ljallangan omuxta yemlar hamda ularning tarkibiga kiritilgan soya siqilmasi tanlandi. Tadqiqotda mahalliy sharoitda ishlab chiqarilgan mexanik va issiqlik ishlovidan o'tkazilgan soya siqilmalari qo'llanildi.

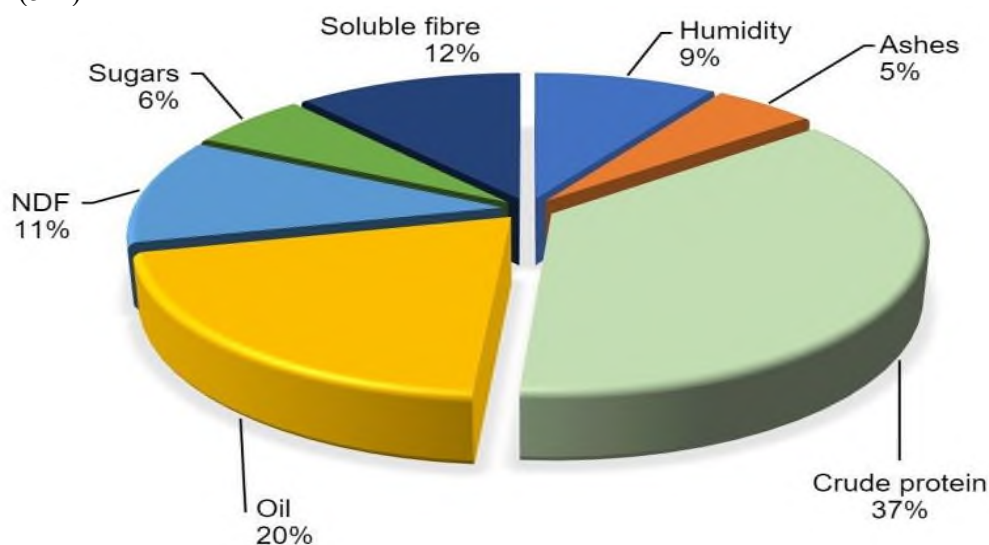

1-rasm. Soya va soya siqilmasi

Tadqiqot usullari. Tadqiqot quyidagi bosqichlarda olib borildi:

- soya siqilmasining kimyoviy tarkibini aniqlash (xom oqsil, yog‘, kletchatka, kul);
- antinutritiv omillar miqdorini baholash;
- termik (qovurish, bug‘lash) va biologik (fermentatsiya) ishlov berish usullarini sinovdan o‘tkazish;
- omuxta yem tarkibini optimallashtirish;
- parrandalarda biologik va zootexnik ko‘rsatkichlarni baholash.

Tajriba davomida nazorat va tajriba guruhlarini tashkil etilib, yemdan foydalanish samaradorligi, o‘sish sur‘ati va sog‘liq holati monitoring qilindi. Xom oqsil (37%), Yog‘ (20%), NDF– neytral yuviluvchi tolalar (11%), Shakarlar (6%), Eruvchan tolalar (12%), Namlik (9%), Kul moddalar (5%)

1-diagramma. Soya siqilmasining kimyoviy tarkibi, % hisobida

Soya siqilmasi (presslash orqali olingan)

Soya shroti (ekstraksiya orqali olingan)

2-rasm. Soya siqilmasi va soya shroti

Soya siqilmasi va soya shrotining asosiy fizik-kimyoviy va oziqlilik ko'rsatkichlari taqqoslanishi

№	Ko'rsatkich	Soya siqilmasi	Soya shroti
1	Olish usuli	Mexanik presslash	Erituvchi bilan ekstraksiya
2	Yog' miqdori	Yuqori	Past
3	Oqsil	O'rtacha-yuqori	Yuqori
4	Tuzilishi	Qo'pol, g'ovak	Mayda, bir xil
5	Ekologik holati	Ekologik toza	Erituvchilar izlari bo'lishi mumkin

Shu yerda ta'kidlash kerakki, omixta yemga soya siqilmasi o'rniga soya shroti afzaligini.

Natijalar va muhokama. O'tkazilgan tadqiqotlar natijasida soya siqilmasining yuqori oqsilga boy xomashyo ekanligi tasdiqlandi. Uning tarkibidagi xom oqsil miqdori 38–44 % ni tashkil etib, parrandalar uchun muhim bo'lgan lizin va metionin kabi aminokislotalar bilan boy ekani aniqlandi.

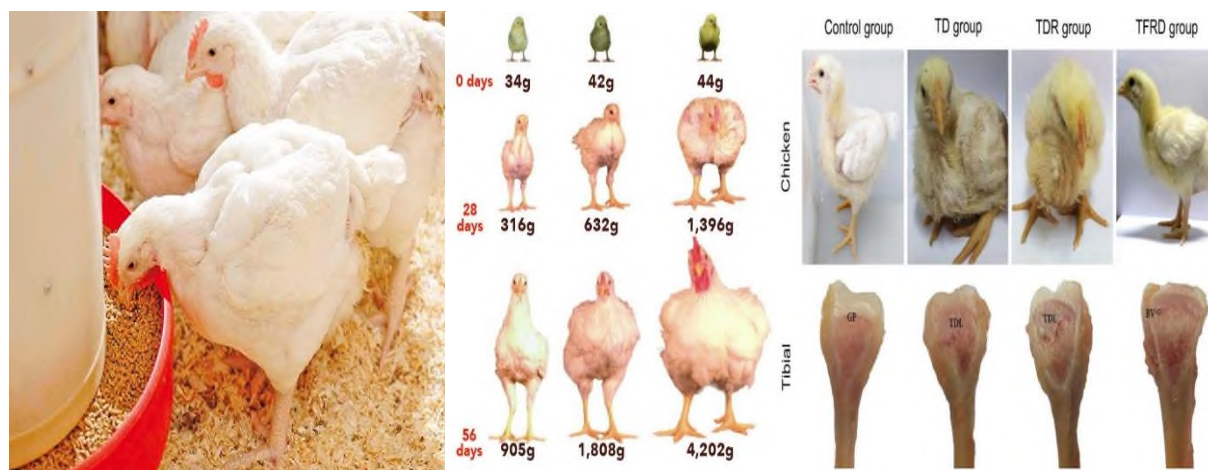
3-rasm. Soya siqilmasidan tayyorlangan omuxta yem.

Termik ishlov berish jarayonida soya siqilmasidagi tripsin ingibitorlari faolligi sezilarli darajada kamaydi. Biologik ishlov berish (fermentatsiya) esa nafaqat antinutritiv moddalarni parchalanishiga, balki oziqlilik qiymatining oshishiga ham xizmat qildi.

Takomillashtirilgan texnologiya asosida tayyorlangan omuxta yem bilan oziqlantirilgan parrandalarda quyidagi ijobiy natijalar qayd etildi:

- tirik vazn o'sishi 10–15 % ga oshdi;
- yemdan foydalanish koeffitsienti yaxshilandi;
- ovqat hazm qilish tizimi faoliyati barqarorlashdi;
- kasallanish holatlari kamaydi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, soya siqilmasini optimal ishlov berish orqali antibiotiklar va sun'iy o'sish stimulyatorlariga ehtiyojni kamaytirish mumkin. Bu esa parrandachilik mahsulotlarining ekologik tozaligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

4-rasm. Turli ratsionlar bilan boqilgan tovuqlarning tashqi ko‘rinishi va boldir suyagi (tibia) tuzilishidagi farqlar

Texnologik takomillashtirishning ilmiy asoslari. Taklif etilayotgan texnologiyaning asosiy jihati soya siqilmasini kompleks ishlov berishdan iborat. Bu jarayon quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi:

1. Mexanik maydalash va fraksiyalash.
2. Past haroratli termik ishlov berish.
3. Fermentatsiya jarayoni orqali biologik faollikni oshirish.
4. Omuxta yem komponentlari bilan optimal nisbatda aralashtirish.

Mazkur yondashuv soya siqilmasining biologik qiymatini maksimal darajada saqlab qolish va ekologik xavfsiz yem olish imkonini beradi.

Xulosa. Ushbu tadqiqotda soya siqilmasidan parrandalar uchun ekologik toza, yuqori biologik qiymatga ega omuxta yem tayyorlash texnologiyasini takomillashtirish masalalari ilmiy asosda o‘rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, soya siqilmasiga optimal termik va biotexnologik ishlov berish orqali uning ozuqaviy qiymatini oshirish, antinutritiv moddalarning salbiy ta‘sirini kamaytirish hamda parrandalar organizmi tomonidan hazm bo‘lish darajasini sezilarli yaxshilash mumkin.

Tajriba natijalariga ko‘ra, takomillashtirilgan texnologiya asosida tayyorlangan omuxta yem tarkibidagi xom oqsil, almashinuv energiyasi va muhim aminokislotalar miqdori an‘anaviy yemlarga nisbatan yuqori bo‘lib, parrandalarning o‘shish sur‘ati, yemdan foydalanish koeffitsiyenti hamda umumiy mahsuldorligi oshganligi aniqlandi. Shu bilan birga, mazkur yem tarkibida sun‘iy qo‘shimchalar va kimyoviy moddalarning qo‘llanilmasligi ekologik xavfsizlik talablariga to‘liq mos kelishini ta‘minladi.

Takomillashtirilgan texnologiyaning iqtisodiy tahlili soya siqilmasidan samarali foydalanish hisobiga yem tannaxining kamayishini, ishlab chiqarish jarayonida energiya va resurslar tejashini hamda parrandachilik xo‘jaliklarida iqtisodiy samaradorlikning oshishini ko‘rsatdi. Bundan tashqari, mahalliy xomashyo asosida ekologik toza omuxta yem ishlab chiqarish import o‘rnini bosuvchi mahsulotlar ulushini kengaytirish imkonini beradi.

Umuman olganda, ishlab chiqilgan texnologiya parrandachilik sohasida ekologik barqarorlikni ta‘minlash, yuqori sifatli va xavfsiz ozuqa bazasini yaratish hamda parrandalardan olinadigan mahsulotlarning biologik qiymatini oshirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari amaliyotga joriy etish uchun tavsiya etilib, kelgusida parrandalar oziqlantirish texnologiyalarini yanada takomillashtirish bo‘yicha ilmiy izlanishlar olib borish uchun mustahkam asos bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. FAO. Animal Feed Resources Information System. – Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2020.

2. Leeson S., Summers J.D. Commercial Poultry Nutrition. – 3rd ed. – Nottingham: Nottingham University Press, 2018.
3. Ravindran V., Blair R. Feed resources for poultry production in Asia and the Pacific. // World's Poultry Science Journal. – 2016. – Vol. 72(1). – P. 99–112.
4. Liener I.E. Implications of antinutritional components in soybean foods. // Critical Reviews in Food Science and Nutrition. – 2017. – Vol. 57(12). – P. 2439–2448.
5. Zhang Y., Parsons C.M. Effects of overprocessing on the nutritional quality of soybean meal. // Poultry Science. – 2019. – Vol. 98(10). – P. 4231–4238.
6. Thakur M., Hurburgh C.R. Quality of US soybean meal compared to soybean meal from other origins. // Journal of the American Oil Chemists' Society. – 2020. – Vol. 97(2). – P. 203–215.
7. Kidd M.T., Tillman P.B. Key nutritional factors influencing broiler performance. // Journal of Applied Poultry Research. – 2018. – Vol. 27(4). – P. 453–460.
8. Choct M. Feed non-starch polysaccharides for monogastric animals: classification and function. // Animal Production Science. – 2015. – Vol. 55(12). – P. 1360–1366.
9. Adeola O., Cowieson A.J. Opportunities and challenges in using exogenous enzymes to improve non-ruminant animal production. // Journal of Animal Science. – 2016. – Vol. 94(10). – P. 427–442.
10. Kumar V., Sinha A.K., Makkar H.P.S. Phytate and phytase in animal nutrition. // Animal Feed Science and Technology. – 2019. – Vol. 252. – P. 15–28.
11. Saxena P., Bhatnagar R. Effect of thermal processing on nutritional quality of soybean by-products. // Food Chemistry. – 2021. – Vol. 334. – P. 127–138.
12. Cho J.H., Kim I.H. Effects of fermented soybean meal on growth performance in broilers. // Asian-Australasian Journal of Animal Sciences. – 2020. – Vol. 33(2). – P. 193–200.

УДК 664.8 (075.3)

ИССЛЕДОВАНИЕ ВЛИЯНИЯ ВОЗДЕЙСТВИЯ ЭЛЕКТРОМАГНИТНОГО ПОЛЯ НА СОХРАННОСТЬ И ПОКАЗАТЕЛИ КАЧЕСТВА МЕСТНЫХ СОРТОВ ТОМАТОВ

Хужакулов У.К., Мажидова Н.К., Мажидов К.Х.

Бухарский государственный технический университет.

Аннотация. - Исследовано влияние ЭМП на сохранность наиболее распространенного сорта томатов "Навбахор". Установлено, что наиболее губительной для всех указанных культур микроорганизмов из использованных частот является частота величиной 38 Гц. На использованные культуры микроорганизмов оказывает ЭМП величиной магнитной индукции 6 мТл, при данном режиме воздействия было зафиксировано снижение числа микроорганизмов всех трех указанных культур микроорганизмов на 6 порядков.

Ключевые слова: томат, микроорганизмы, сохранность, электромагнитное поле, качество продукции.

A STUDY OF THE IMPACT OF ELECTROMAGNETIC FIELD EXPOSURE ON THE SAFETY AND QUALITY OF LOCAL TOMATO VARIETIES

Khuzhakulov U.K., Majidova N.K., Majidov K.Kh.

Bukhara state technical university.

Abstract. The effect of EMF on the shelf life of the most common tomato variety "Navbahor" was studied. It was found that 38 Hz was the most detrimental frequency for all the microbial cultures studied. An EMF with a magnetic induction of 6 mT had an effect on the microbial cultures studied. Under this exposure regime, a reduction in the microbial count by six orders of magnitude was recorded for all three microbial cultures.

Keywords: tomato, microorganisms, shelf life, electromagnetic field, product quality.

Введение - Одной из стратегических задач по продовольственной безопасности страны является обеспечение населения качественной сельскохозяйственной продукцией и продовольствием. Согласно положениям Доктрины продовольственной безопасности РУз насыщение внутреннего рынка должно обеспечиваться отечественной сельскохозяйственной продукцией и с продовольствием, для производства которых, в РУз имеются благоприятные условия.